

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

**Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України**

ГРАФІЧНІ ТЕХНІКИ ТА ЇХ МОЖЛИВОСТІ

**Методичні рекомендації
для викладачів художньої школи, художнього
відділення початкового спеціалізованого
мистецького навчального закладу
(школи естетичного виховання)**

Київ – 2006

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

ГРАФІЧНІ ТЕХНІКИ ТА ЇХ МОЖЛИВОСТІ

Методичні рекомендації
для викладачів художньої школи, художнього
відділення початкового спеціалізованого
мистецького навчального закладу
(школи естетичного виховання)

Київ 2006

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ГРАФІЧНІ ТЕХНІКИ ТА ЇХ МОЖЛИВОСТІ

Методичні рекомендації для викладачів художньої школи, художнього відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання) – Київ: “Фірма “ІНКОС”, 2006. – 20 ст, 25 іл.

Автор-укладач	Л. А. Рибалко – викладач дитячої школи мистецтв № 3 м. Краматорська Донецької області
Рецензенти:	Л. Г. Овсянюк – викладач дитячої художньої школи м. Шепетівки Хмельницької області
	Т. В. Покотило – методист навчально-методичного центру культури Буковини, член Національної спілки художників України
	О. В. Чукова – викладач Донецького художнього училища
Відповідальний за випуск	Н. І. Смольська
Редактор	Л. М. Трачук

© Рибалко Л. А., 2006
© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2006

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Про мистецтво графіки.....	5
Монотипія.....	6
Змішана техніка (акварель і монотипія)	6
Змішана техніка (малюнок тушшю і монотипія).....	7
Діатипія.....	7
Акватуш	8
Гратаж	8
Водяний друк	9
Гравюра.....	10
Гравюра на склі.....	11
Гравюра на картоні	11
Гравюра на оргсклі	12
Гравюра на лінолеумі (ліногравюра)	12
“Суха голка”	13
Післямова	14
Рекомендована література.....	15
Список ілюстрацій	15

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Надаючи особливе значення різноманітності художніх технік і матеріалів, відомий художник-педагог Я. Башілов порівнював їх з музичними інструментами. Про заворожливі властивості художніх матеріалів, про їхню притягальну силу можна говорити багато.

Особливе місце на заняттях образотворчим мистецтвом у художніх школах, художніх відділеннях початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) займає графіка. Найпростіші види графічних технік цілком доступні дітям із самого раннього віку, а процес навчання дуже цікавий і захоплюючий. Існує багато графічних технік, тому ними можна урізноманітнити програмні завдання з предметів основного циклу “Рисунок” і “Композиція”.

Представлений у методичних рекомендаціях матеріал допоможе підсилити інтерес дітей до графіки, активізувати їхню увагу, сприяти вихованню в них здатності шукати, думати, фантазувати, приймати самостійні рішення.

Увесь матеріал розташовано у порядку зростаючої складності технік. До кожної з них надано докладну методику виконання роботи, а також представлено дитячі роботи, виконанні у різних графічних техніках. Аналізуючи творчі пошуки учнів можна зазначити, що для вираження правдивого яскравого цільного художнього образу у своїх роботах діти намагаються вміло застосовувати засвоєні знання щодо використання різних прийомів і графічних технік зображення.

Мета методичних рекомендацій – допомогти викладачам образотворчого мистецтва створити на уроках творчу атмосферу, пригорнути увагу дітей до різноманітних графічних технік.

Багато різних матеріалів і прийомів роботи з ними існує в графіці, їхня розмаїтість приносить насолоду самою зміною способів виконання роботи, новизною технік і фактурної якості матеріалів. Пошук художниками нових матеріалів і технік – явище закономірне, і майстри мистецтв збагачують і відточують свою майстерність, особливо останнім часом, завдяки використанню нових матеріалів.

У методичних рекомендаціях увагу зацентровано на таких графічних техніках, виконання яких можливе в умовах навчання в початковому спеціалізованому мистецькому навчальному закладі.

ПРО МИСТЕЦТВО ГРАФІКИ

Слово “графіка” походить від грецького слова “графо” – “пишу”. Написання здійснюється за допомогою пера або пензля, які дають на папері одноколірну лінію, тому графіку розглядають, у першу чергу, як лінійне зображення однією фарбою. Це і відрізняє графіку від живопису, в якому використовуються багатофарбна палітра і кольоровий мазок.

Поступово тлумачення поняття графіки розширювалося за рахунок введення різних видів гравюр, а саме: одноколірні та багатоколірні, малюнки чорними або кольоровими олівцями. Образотворчі можливості графіки удосконалювалися. Вона стала відтворювати багато з того, що колись відтворював тільки живопис: світло і тінь; властивий предметам колір; повітряне середовище і повітряну перспективу навколишньої природи, які з лінійного зображення були виключені.

Однією з характерних ознак графіки є побудова зображення за допомогою малюнка і застосування одного ахроматичного, найчастіше чорного кольору в сполученні з білим чи кольоровим тлом самого паперу. І все-таки ця відносна бідність засобів графіки в порівнянні з засобами живопису лише удавана. Різноманітно варіюючи співвідношення навіть одного тільки чорного кольору малюнка з білим тлом паперу, то у лаконічних контрастах білого і чорного, то завдяки найтоншим і складним переходам плям і ліній різної інтенсивності, художник-графік може домогтися певної виразності. До того ж графіка має і ряд переваг: на її виконання іде менше часу, тому вона може швидше відтворити почуття і думки, що схвилювали художника.

Види графіки дуже різноманітні. До найбільш розповсюджених графічних матеріалів відносяться: графітний олівець, вугілля, сангіна, соус, пастель, туш, кольорові олівці (Мал. 1–3). Той, хто хоче навчитися малювати, повинен добре знати матеріали малюнка, їхні особливості та властивості. Правильно обраний матеріал і вільне володіння ним допомагає художнику успішно вирішувати поставлені задачі.

Крім зазначених графічних технік існує багато інших, в яких зображення одержують за допомогою відбитка. У графіці термін “відбиток” означає відбиток графічного зображення на папері, отриманий передачею фарби з друкованої форми під тиском. Однією з найпростіших графічних технік є монотипія.

МОНОТИПІЯ

Матеріали: скло чи пластмасова дошка, олійні або гуашеві фарби, пензлик, папір.

Етапи виконання роботи:

1. На гладкій поверхні (склі чи пластмасовій дошці) роблять малюнок олійною або гуашевою фарбою.

2. Зверху накладають аркуш паперу і придавлюють до поверхні. Можна прокатати і фотоваликом. Виходить відбиток у дзеркальному зображенні. Завжди тільки один. Звідси і назва – монотипія (від грецьких слів *monos* – один, єдиний і *typos* – відбиток). Для початку краще використовувати 2 чи 3 фарби. Ця техніка приваблива своїм несподіваним ефектом, при якому відбиток мальовничого зображення здобуває специфічну фактуру, яка відрізняється м'якістю і легкою розпливчастістю обрисів, що додає йому особливої принадності (Мал. 4–6).

Дітям молодшого віку буде цікавою весела гра з папером і фарбами з використанням техніки монотипії. Можна намалювати гуашшю чи олійними фарбами на половині аркуша щільного папера (ватману), наприклад, метелика чи просто поставити ляпки з фарби. Потім аркуш згинають навпіл, щільно притискають... Що ж відбувається? Метелик розправив крила і збирається летіти. Малюнок симетрично відбився на другій половині аркуша. За допомогою цього нескладного прийому легко пояснити дітям закони симетрії. Дуже важливо, щоб діти отримували від занять радість. Поставлені перед ними задачі повинні бути легкими, і їхнє ускладнення має бути поступовим. Техніку монотипії можна сполучати з іншими техніками (Мал. 7–9).

Змішана техніка (акварель і монотипія)

Матеріали: папір, олівець, акварельні фарби чи гуаш, вода.

Етапи виконання роботи:

1. Частина роботи пишеться аквареллю з застосуванням прийому “ала прима” (малярство по сирому). Наприклад, зображення дерев і неба в пейзажі.

2. Зображення землі в пейзажі можна вирішити в техніці монотипії. Для цього на чистий лист паперу великими мазками наносять 2–3 кольори гуашшю.

3. Роблять відбиток на чисту частину роботи, яку залишили для зображення землі. Одержано цікавий відбиток, що добре виглядає в сполученні з акварельним живописом (Мал. 10).

Змішана техніка (малюнок тушшю і монотипія)

Матеріали: папір, туш, перо, олівець, акварельні чи гуашеві фарби, вода, скло або пластмасова дошка.

Етапи виконання роботи:

1. На гладкій поверхні (склі чи пластмасовій дошці) роблять малюнок фарбою.

2. Зверху накладають аркуш паперу і притискають до поверхні. Виходить відбиток у дзеркальному відображенні.

3. Після підсихання відбитку наносять олівцем малюнок. Можна зробити попередній малюнок на окремому аркуші паперу, а потім акуратно перевести його на відбиток.

4. По контурах олівця малюють пером.

5. Коли малюнок закінчено, можна пензлем вибрати необхідні місця, щоб додати невеликий об'єм предметам.

Техніку монотипії можна сполучати і з іншими техніками (Мал. 11).

ДІАТИПІЯ

Матеріали: гуаш, олійні чи друкарські фарби, скло або пластмасова дошка, олівець, пензлик, папір.

Етапи виконання роботи:

1. Валиком чи просто тампоном з ганчірки на скло або пластмасову дошку наносять легкий шар фарби.

2. Зверху накладають аркуш паперу і починають малювати. Малюють олівцем чи декількома олівцями, а потім просто загостреною паlichкою, намагаючись не давити сильно руками на папір. На тій стороні,

що була притиснута до скла, виходить відбиток – дзеркальне повторення малюнка з цікавою фактурою. Малюнок виходить злегка випуклим, що додає йому деякої незвичайності та новизни. Можна працювати і з двома фарбами, а також використовувати кольоровий папір, але краще віддрукувати зображення на підготовленому тлі. Для тла використовують техніку монотипії (Мал. 12, 13).

АКВАТУШ

Матеріали: папір, пензлик, біла гуаш, туш (чорна), налита у велику плоску посудину (найкраще у фотованночку) вода.

Етапи виконання роботи:

1. Розчинити білу гуаш і крупно, широкими мазками намалювати малюнок на папері. Бажано, щоб малюнок був великим.

2. Після підсихання гуаші, весь аркуш покрити чорною тушшю (остання сохне швидко, якщо її шар не занадто товстий).

3. Потім малюнок “виявити” у ванночці з водою. У воді гуаш змивається з паперу, а туш – лише частково. І залишається на чорному тлі цікавий білий малюнок зі злегка розмитими контурами. Папір, звичайно, повинен бути щільним, щоб не розірвався при намоканні.

ГРАТАЖ

Матеріали: папір, акварельні фарби, вода, віск або парафін, туш чорна, голка чи будь-який гострий предмет.

Етапи виконання роботи:

1. Щільний папір покривають шаром воску чи парафіну. Можна рівномірно розтерти по паперу свічку.

2. Широким пензлем або губкою наносять на поверхню шар туші. Потрібно запастися терпінням – туш погано пристає до жирної поверхні. Щоб туш рівно і швидко покрила шар воску, потрібно віск, в свою чергу, покрити милом. Поверхня знежириться і туш рівно покриє віск.

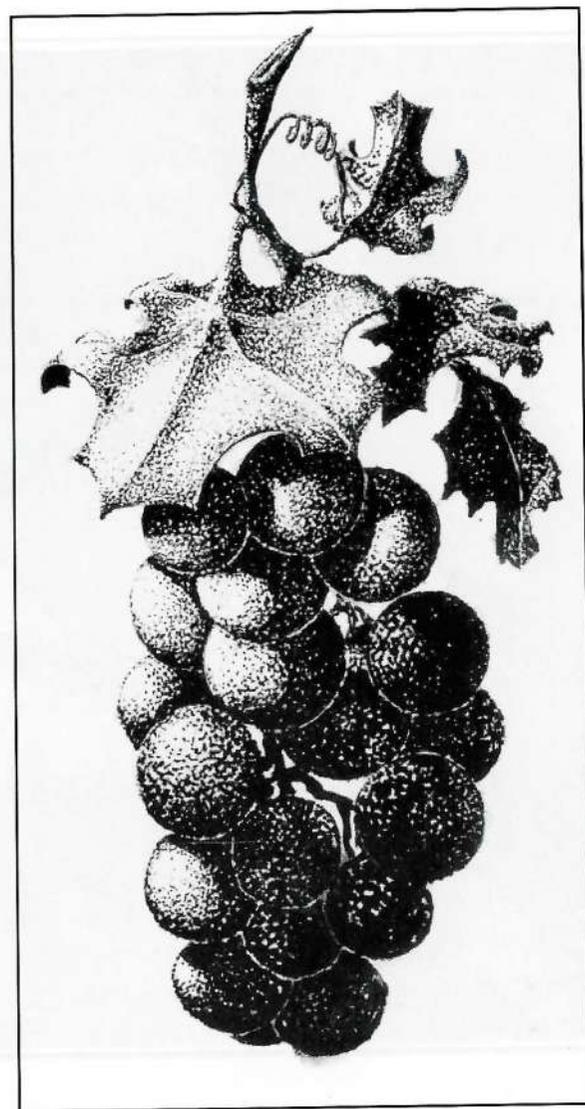
3. Після підсихання туші гострим предметом (шкребком, ножем) надряпають малюнок. Малюнок виходить цікавим, не занадто чітким,

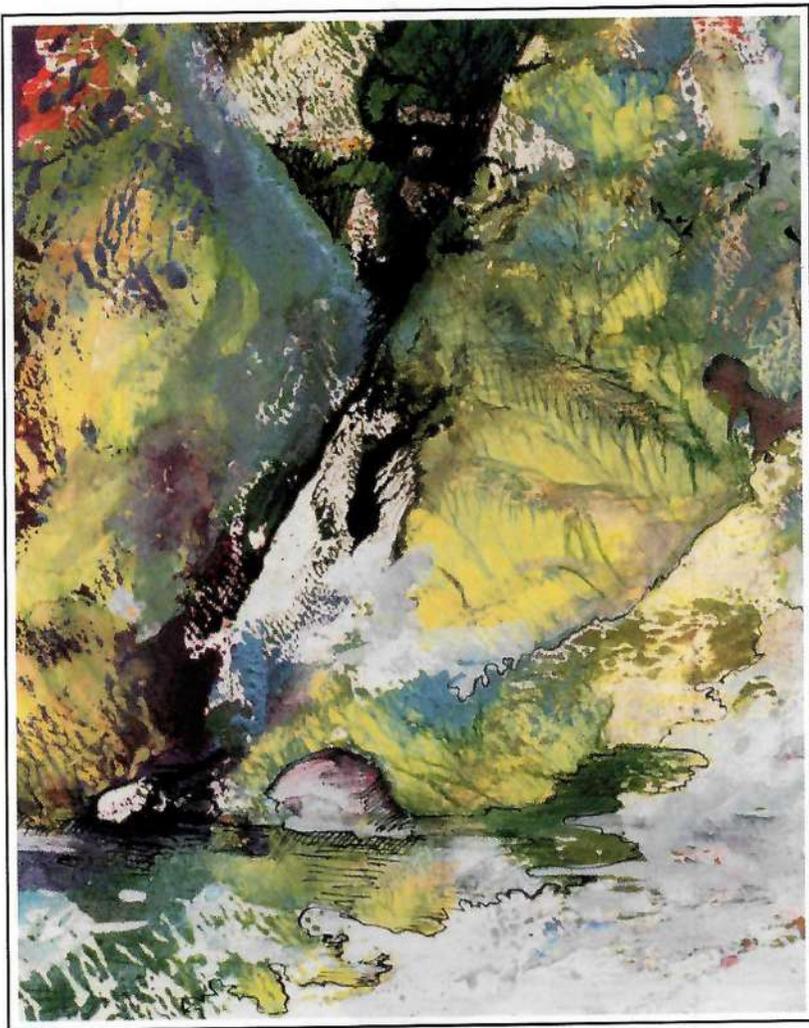
Мал. 1

Мал. 2

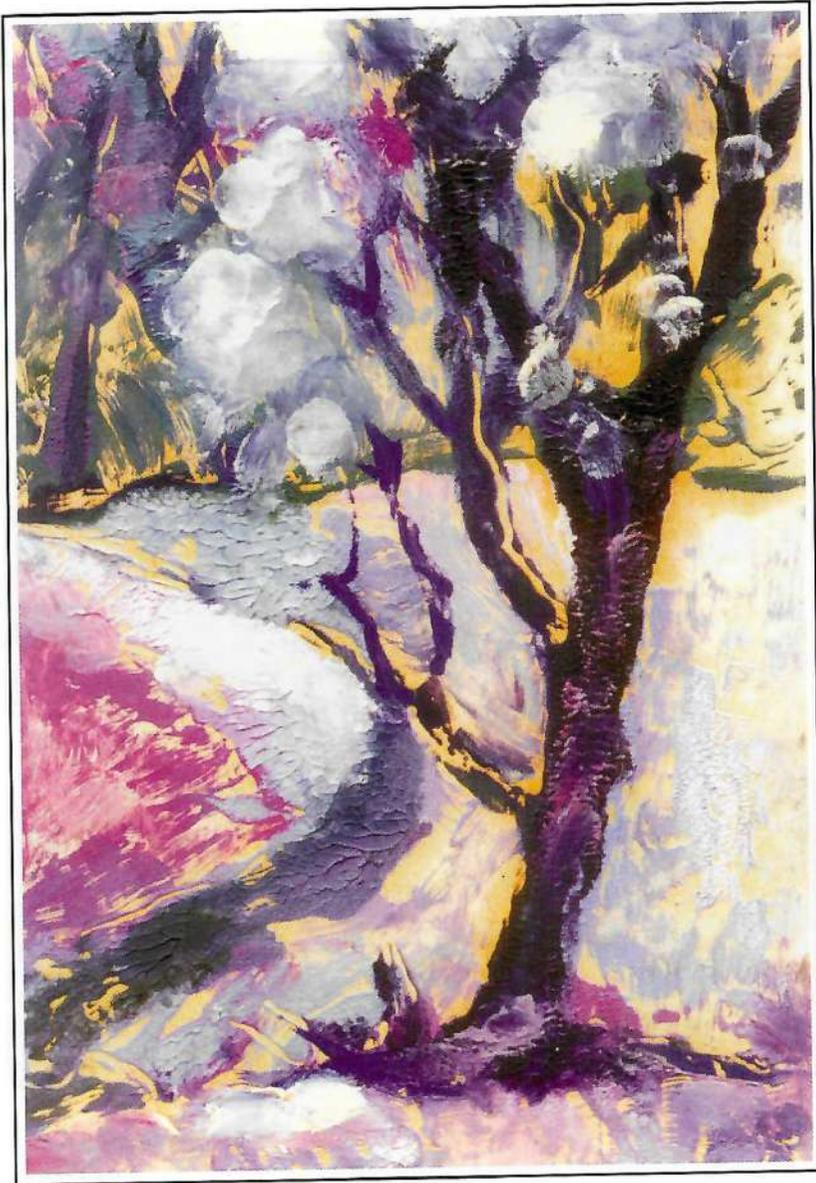
Мал. 3

Мал. 4

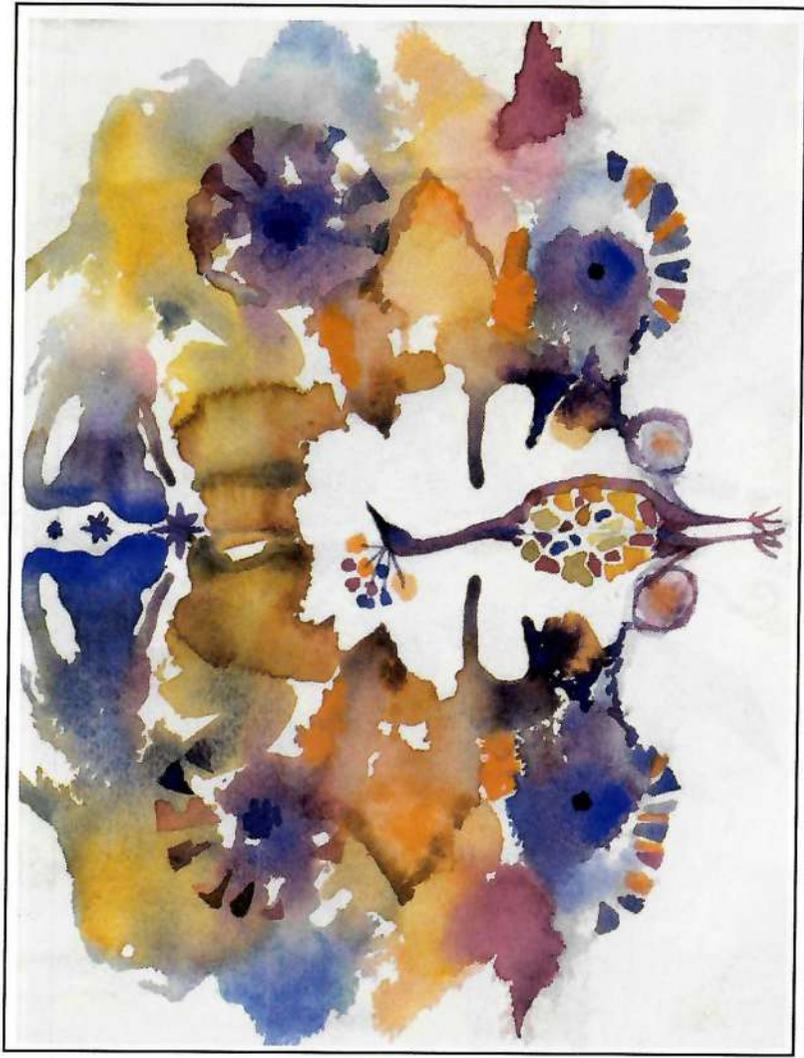
Мал. 5

Mar. 6

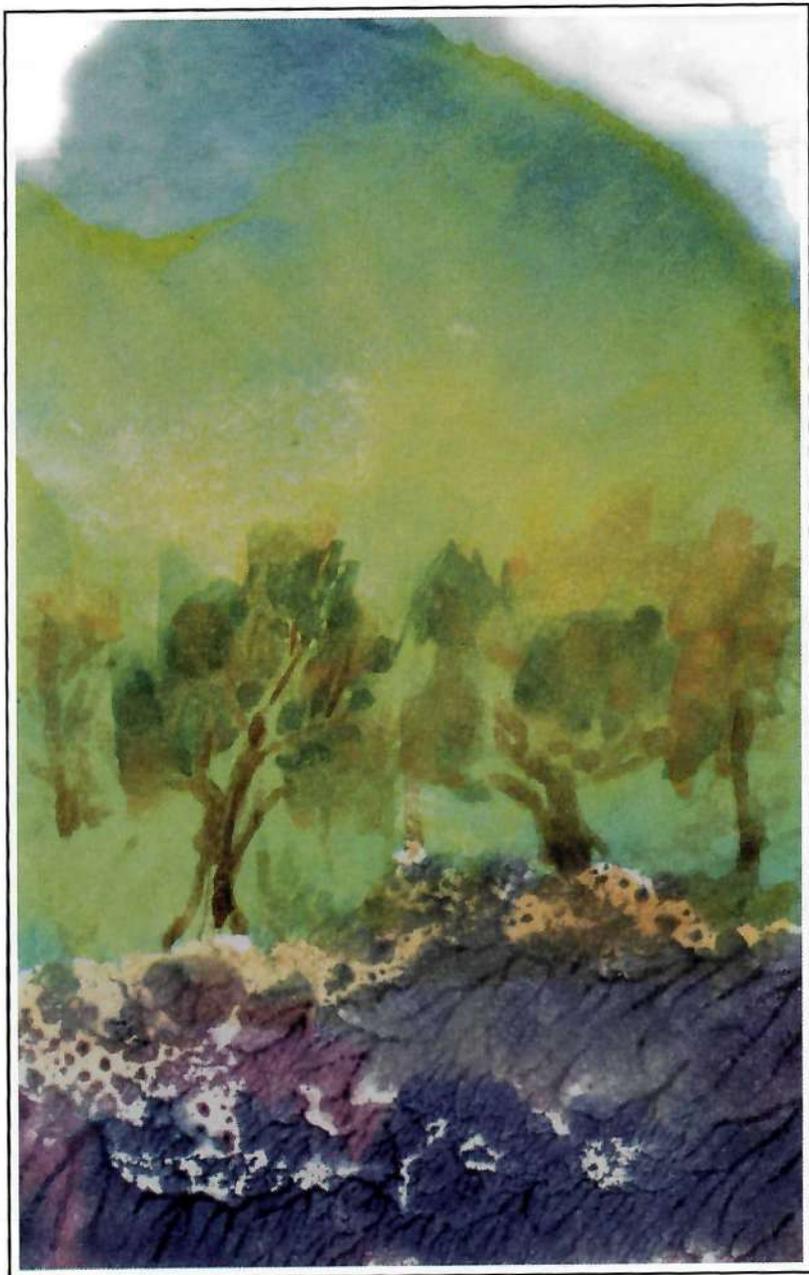
Mar. 7

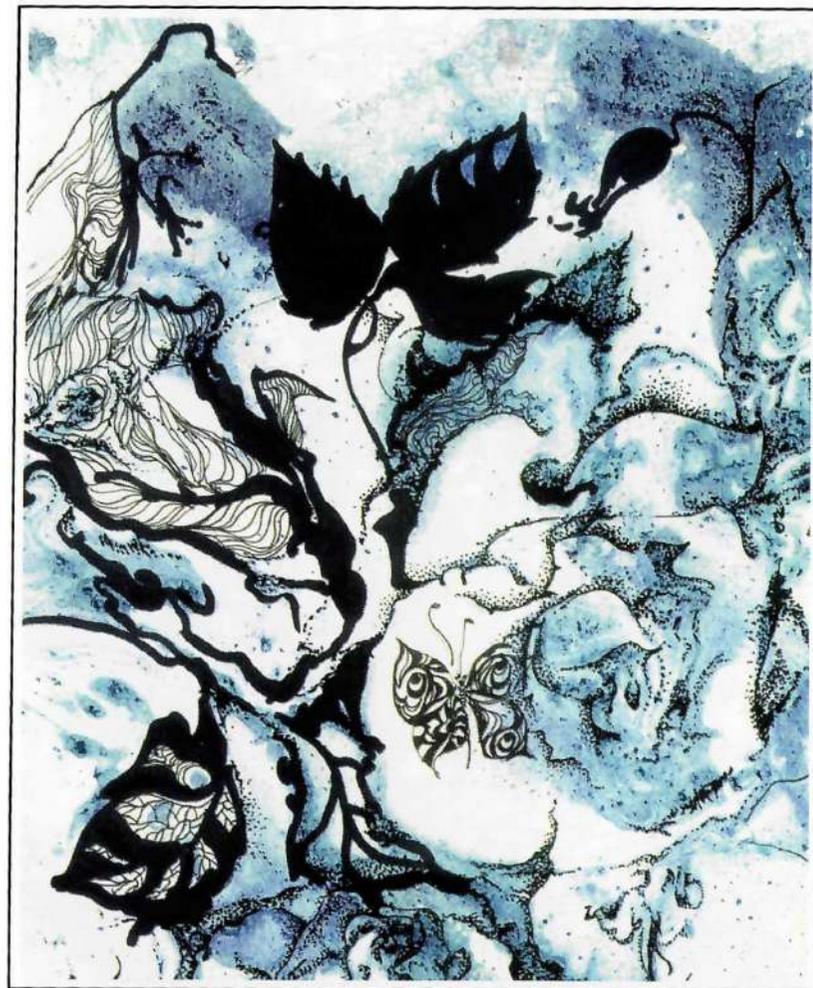
Mar. 8

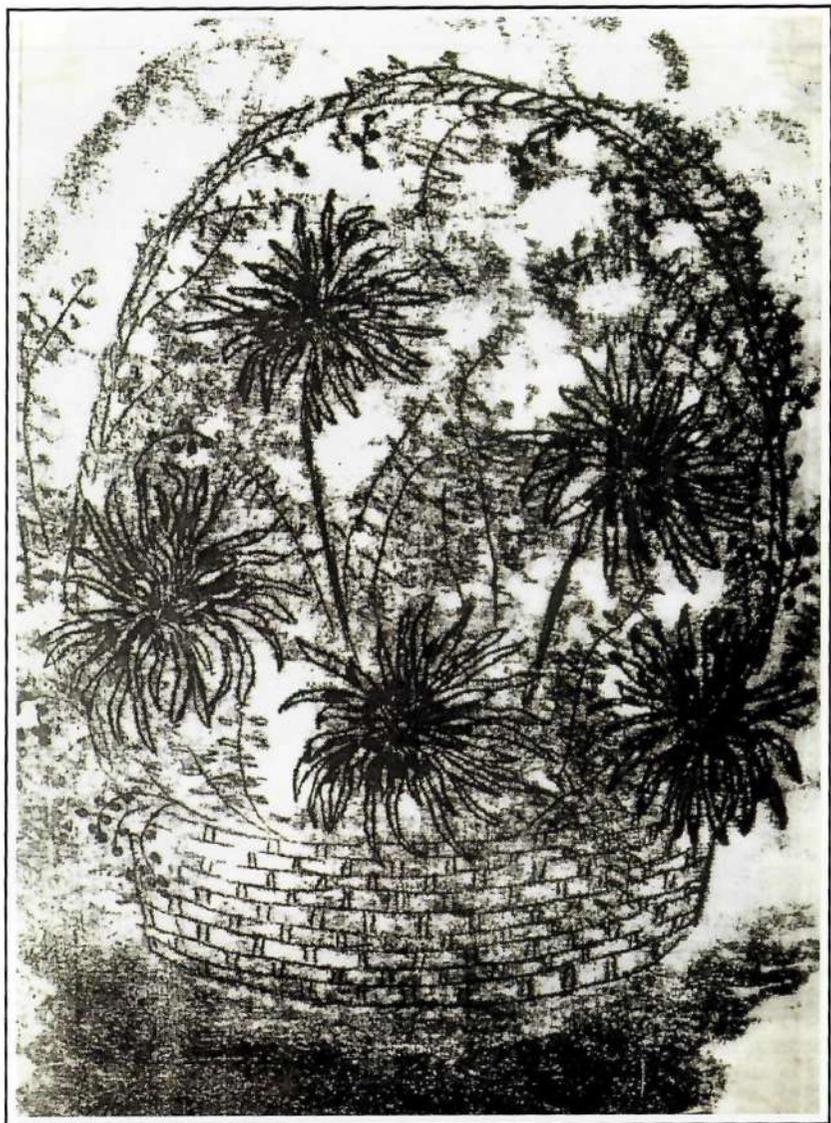
Mar. 9

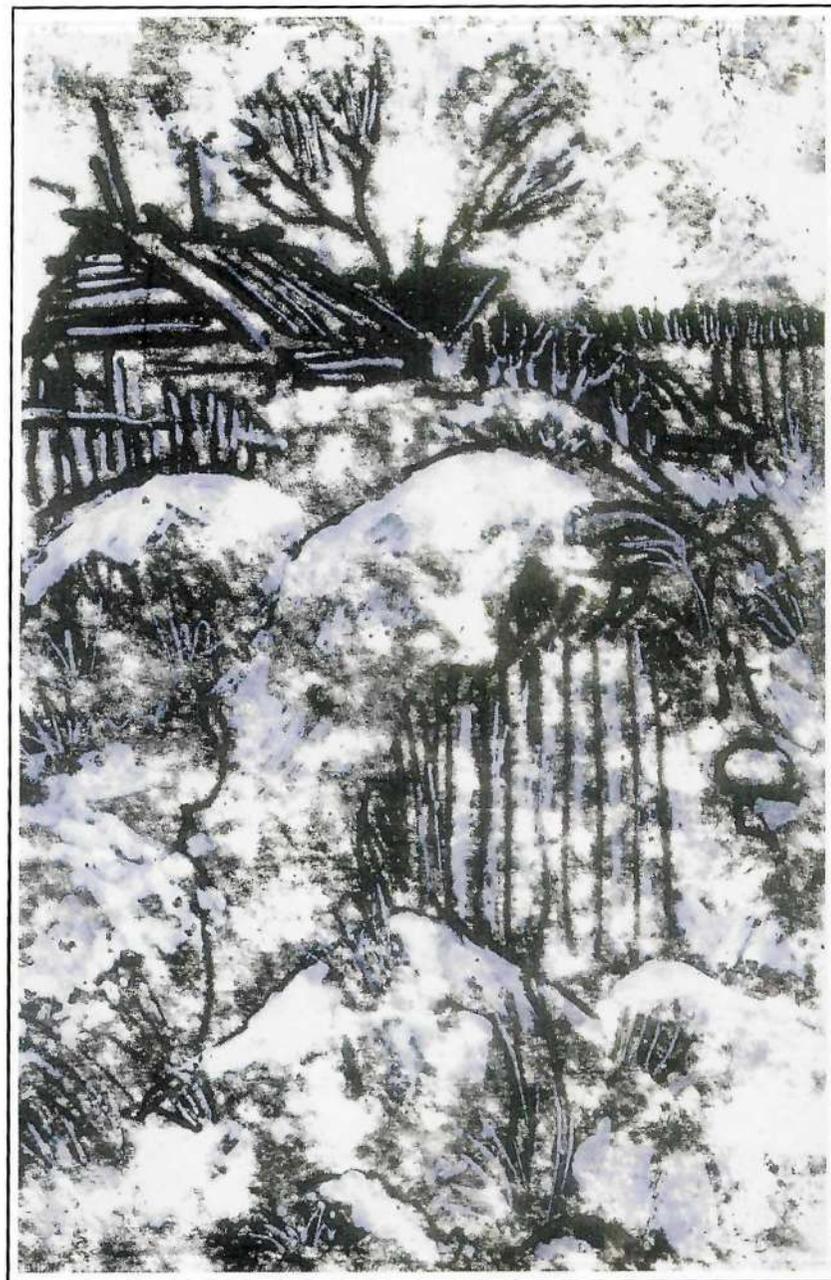
Мая. 10

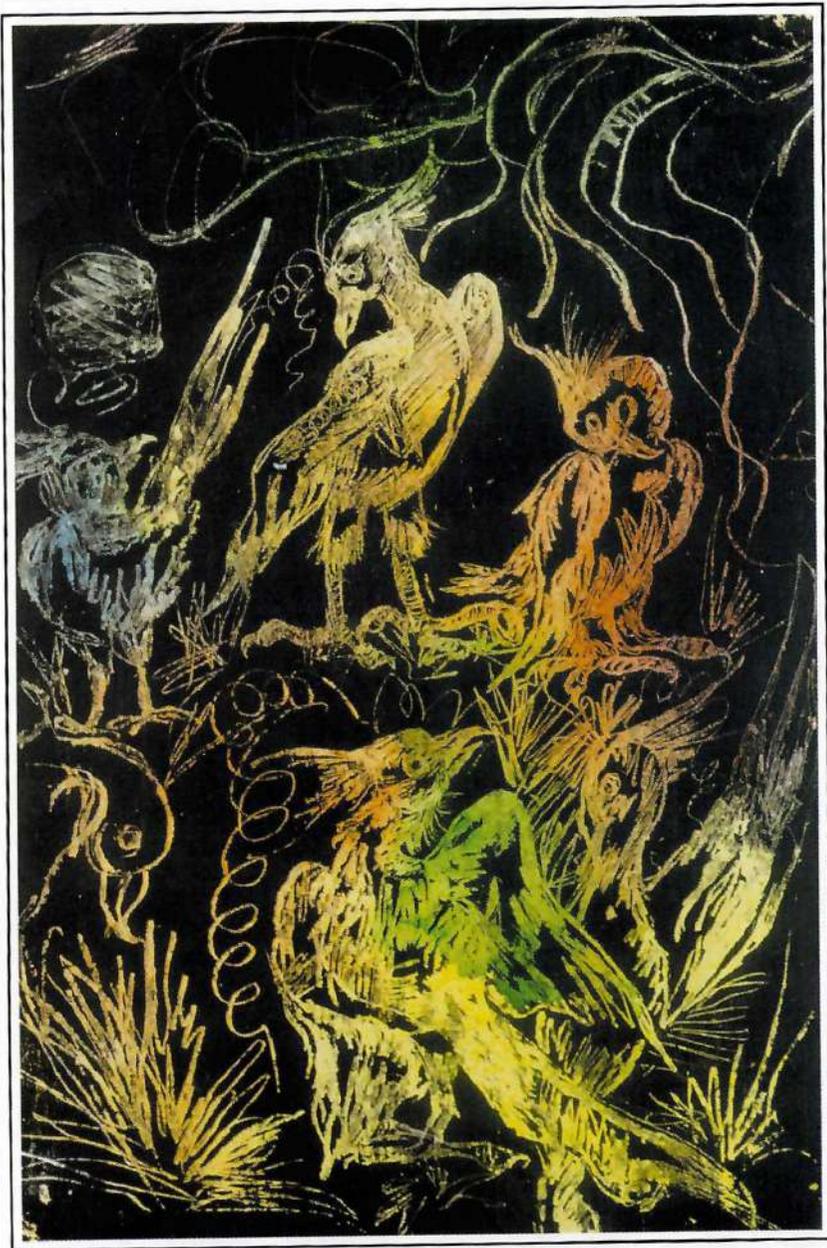
Мая. 11

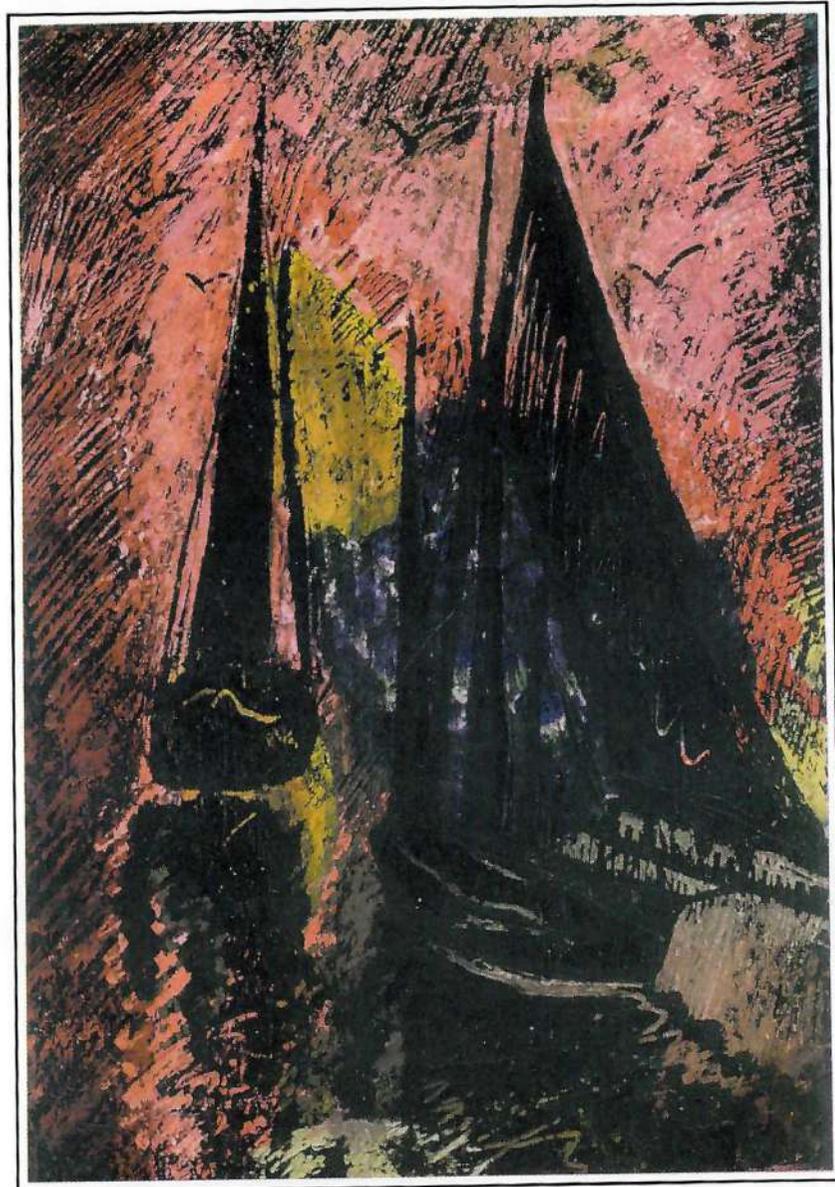
Мал. 12

Мал. 13

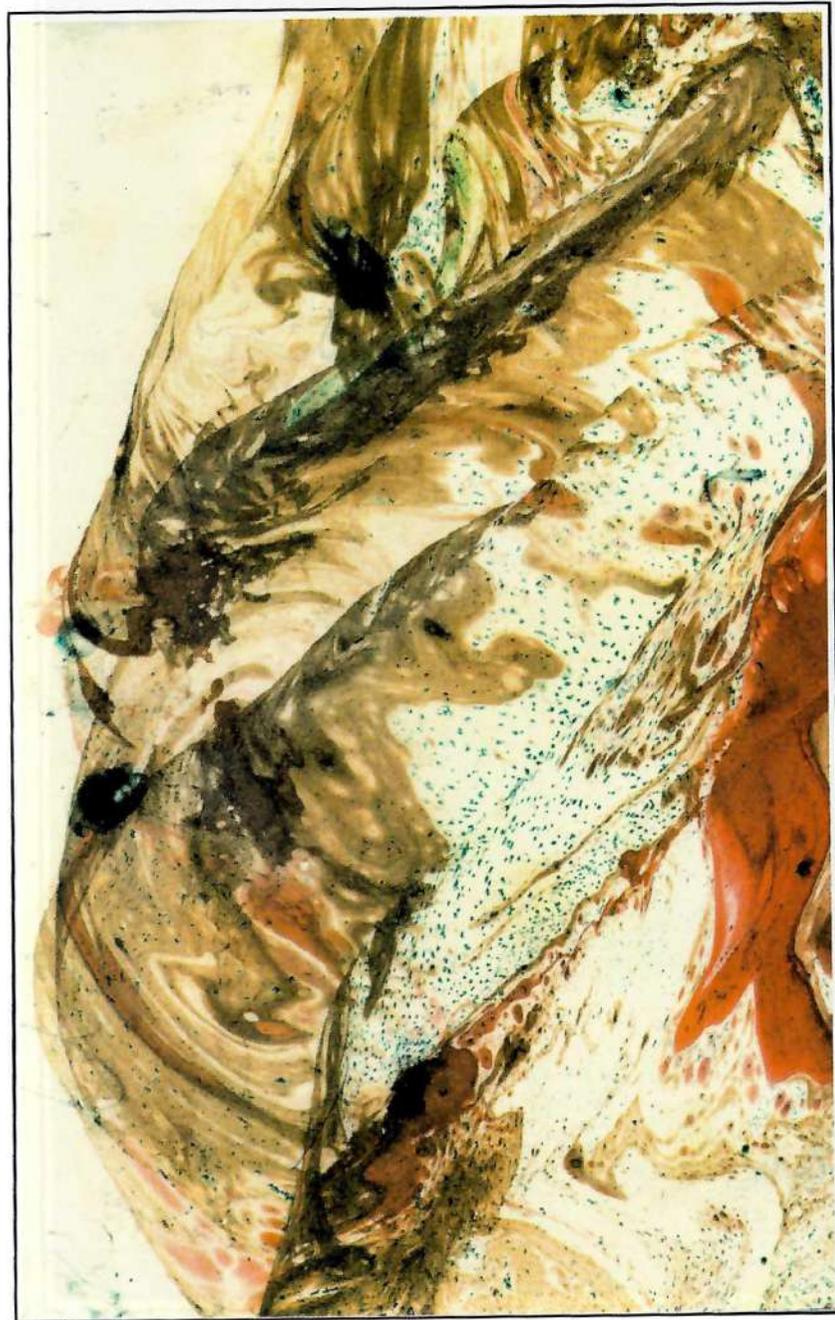
Мал. 14

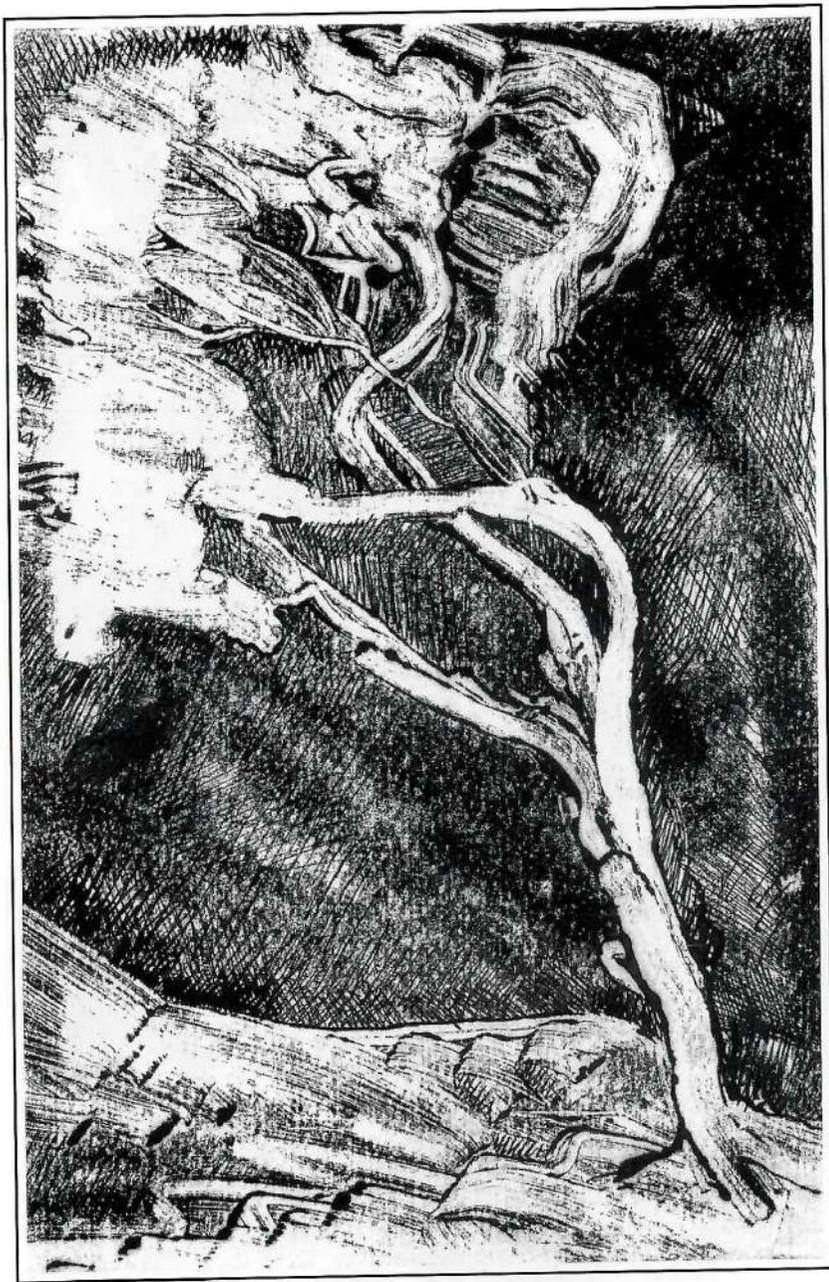
Мал. 15

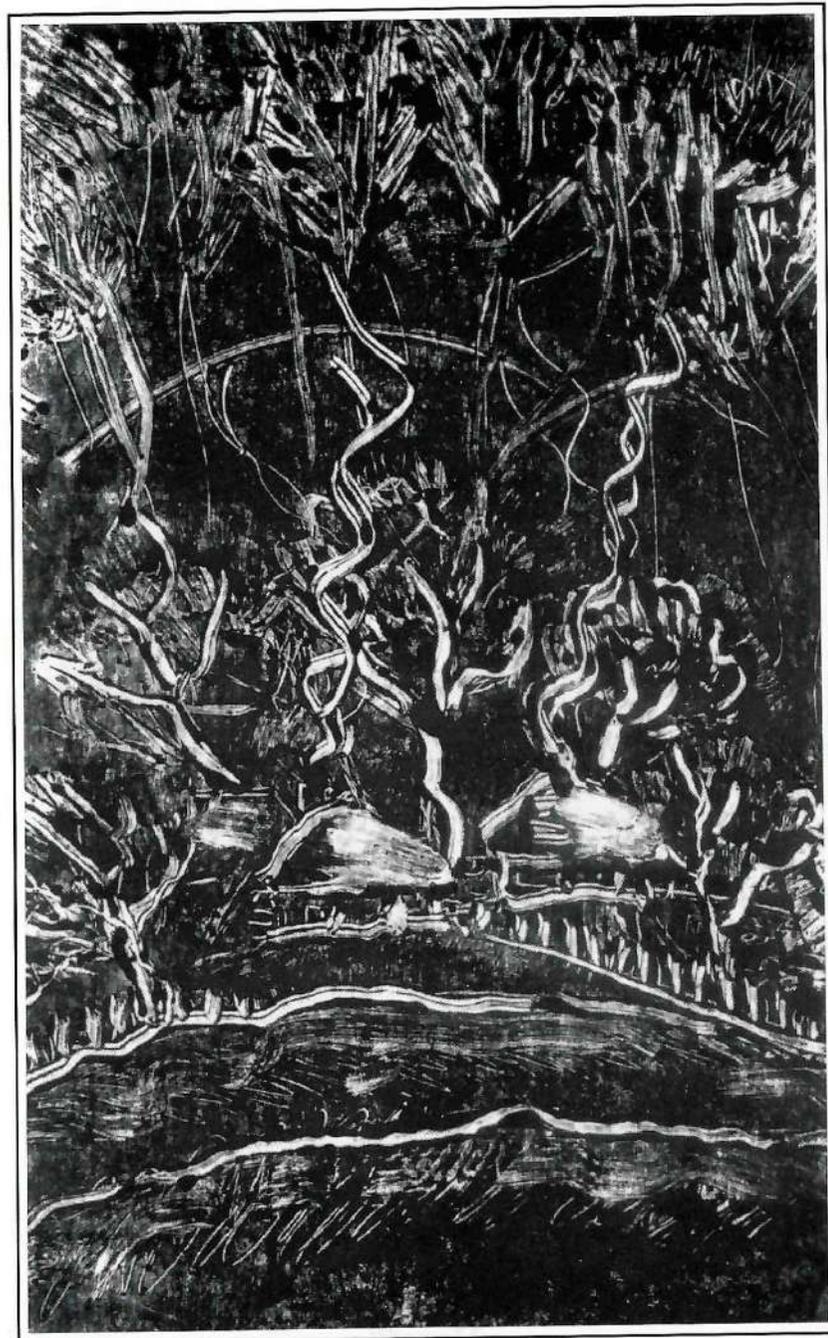
Мал. 16

Мал. 17

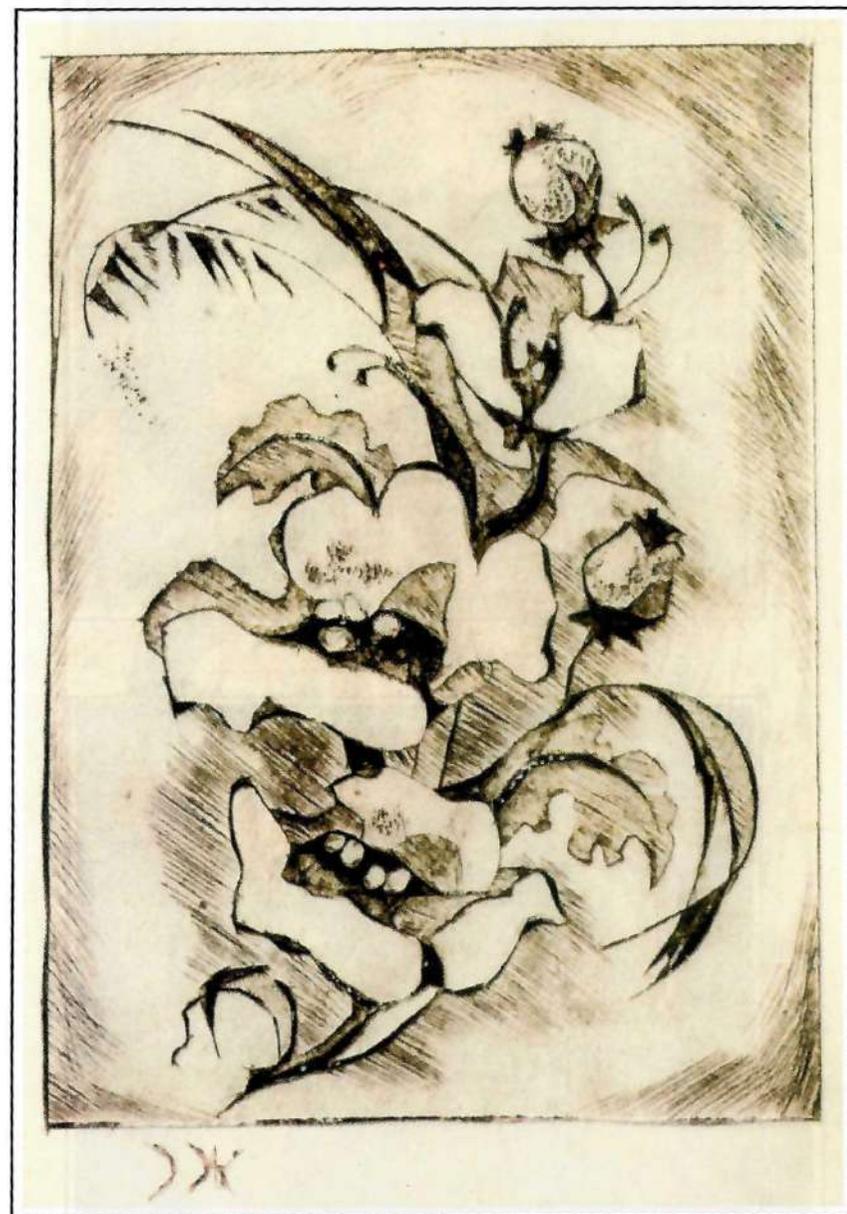
Мал. 18

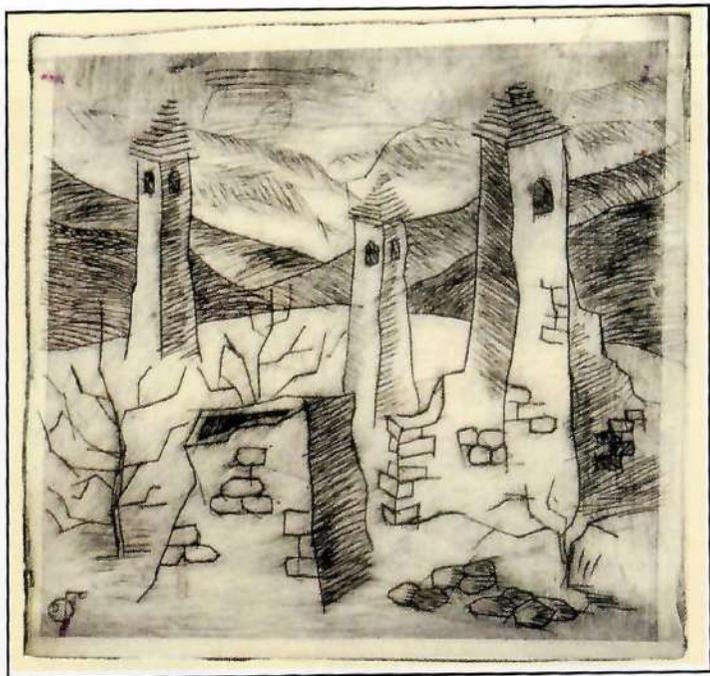
Мал. 19

Мал. 20

Мал. 21

Мал. 22

Мал. 23

Мал. 24

Мал. 25

злегка таємничим. Стіл і підлогу навколо столу потрібно застелити, інакше все навколо буде засіяно чорною тушевською крихтою. Слово “гратаж” походить від французького gratter – скребти, дряпати, тому інша назва техніки – техніка дряпання. Надалі цю техніку легко трохи урізноманітити. Заздалегідь можна затонувати папір аквареллю і тоді подряпини вийдуть кольоровими. Техніку гратаж можна поєднати з технікою монотипії (Мал. 14, 15).

ВОДЯНИЙ ДРУК

Матеріали: папір, олійні чи друкарські фарби, ванночка чи будь-яка плоска посудина з водою $T\ 20\text{--}30\text{ }^{\circ}\text{C}$. Ванночка повинна бути трохи більша ніж розміри паперу. Скипидар для розчинення фарби.

Етапи виконання роботи:

1. Налити на воду розчинену в скипидарі фарбу. Фарба почне свій рух по воді. Для прискорення руху можна подути на воду, тоді на папері залишаться вигадливі “утечі” фарби.

2. Усе повинно відбуватися дуже швидко: швидко покрити папером воду і швидко папір зняти, інакше на аркуші буде занадто багато фарби або розводи зіллються разом, і на папері залишиться проста пляма. Тільки після повного висихання відбиток знову опускають у ванночку з водою і фарбою. Для кожного нового відбитку варто знову наливати фарбу на воду, тому, що налита раніше вже опустилася на дно. Відбиток має цілком просохнути. Уважно розглядаючи світлі та темні розводи і плями на папері, визначають, на що більше всього схоже одержане зображення. Це можуть бути гори, печери, гнані вітром хмари, морські хвилі тощо.

Цікавий малюнок можна отримати, якщо відбиток водяного друку (звичайно попередньо висушений) потім ще відтиснути в техніці монотипії.

Відбиток водяного друку можна використовувати і як основу для мальовничої картини (Мал. 16, 17).

Усі перераховані графічні техніки можна з'єднувати, щоб домогтися потрібного ефекту при виконанні робіт на уроках живопису, рисунка і композиції.

ГРАВЮРА

Гравюра – це вже цілком професійний вид графіки. Специфічні особливості гравюри полягають у її тиражуванні, а також у своєрідній стилістиці, пов'язаній з роботою в більш-менш твердих матеріалах.

У залежності від того, які частини дошки під час гравірування та друкування покриваються фарбою, розрізняють **випуклу** і **заглиблену** гравюри.

Випукла гравюра. Усі вільні від малюнка ділянки дошки за допомогою загострених предметів (ножів, стамесок, різців) вибирають на кілька міліметрів. Малюнок, таким чином, піднімається над тлом і утворює рельєф із плоскою поверхнею. До випуклої гравюри відносять гравюру на дереві – **ксилографію**, гравюру на лінолеумі – **ліногравюру**.

Заглиблена гравюра заснована на техніці **плаского друку**: фарба заповнює поглиблення і у процесі друкування переходить на вологий папір. До такої гравюри належить гравюра на металі – **офорт**. Одним із видів друкованої графіки, заснованої на техніці **плаского друку**, є гравюра на камені – **літографія**. Поверхня спеціального літографського каменю (щільного вапняку) обробляється хімічно (шляхом травлення кислотою) без будь-яких рельєфів. Дошку, на якій вирізано награвіровані зображення і відбиток з неї, прийнято називати гравюрою. Інша назва такого відбитку – **естамп**. Під словом “дошка” у гравірувальному мистецтві розуміють не тільки дерево, але і будь-який матеріал, на якому вирізана гравюра.

Складність заняття гравюрою в школі полягає в тому, що її потрібно друкувати на офортному верстаті.

Друкування з випуклої форми називається **високим друком**, а з заглиблених форм – **глибоким друком**. Гравюри можуть бути одноколірними і кольоровими.

Робота над гравюрою починається задовго до того, як художник візьме в руки різець. До цього моменту митець повинен мати повну уяву про кінцевий результат і попередньо відпрацьований на папері підготовчий малюнок.

До найбільш простих за технікою виконання гравюр відносять гравюри на склі, картоні; ліногравюра. Їх можна друкувати без офортного верстата.

Гравюра на склі

Техніка виконання дуже проста. Вона не вимагає особливих навичок і дає можливість уже через кілька хвилин мати готовий відбиток. Ця техніка дає можливість активізувати навчальний процес у школі.

Матеріали: скло, олійні або друкарські фарби, гумовий валик, заточені палички, папір.

Етапи виконання роботи:

1. Покрити скло шаром фарби (олійної або друкарської). Важливо, щоб фарба покривала скло рівномірно, для цього краще використовувати гумовий валик.

2. Після одразу починають гравірувати. Малюнок віддряповують гостро заточеними паличками. Кінцівки паличок можуть бути різноманітними. Потрібно мати на увазі, що відбиток буде в дзеркальному відображенні.

3. Коли малюнок вигравірувано, можна починати процес друкування. Обережно накласти папір зверху скла, притиснути малюнок рукою, потім зняти аркуш – естамп готовий. У такий спосіб можна одержати 2–3 відбитки (Мал. 18, 19).

Гравюра на картоні

Матеріали: картон, олівець, ножі, голки, олійні або друкарські фарби чи змішані з гліцерином акварель і гуаш, пухкий папір, офортний верстат.

Картон – особливо товстий папір (товщиною не менше ніж 1,5 мм), склеєний з багатьох шарів тонкого паперу. Майже усі види картону придатні для гравіювання.

Етапи виконання роботи:

1. Відрізати необхідних розмірів кусок картону. Шліфувати та полірувати його не потрібно.

2. Потім приступають до гравіювання. Малюнок наносять на картон олівцем.

3. Гравіювання поверхні картону здійснювати акуратно. Для гравіювання картону слід застосовувати прості та доступні інструменти – ножі, голки. Вони повинні чисто і плавно різати поверхню картону, а не

дряпати її. Голку тримати під більшим або меншим кутом. Це визначає характер штриха – буде він рівний чи ні.

4. Після гравіювання картон набити фарбою. Зайву фарбу з дошки видалити, накривши пухким папером і протираючи рукою. Друкування відбувається на вологому папері, це поліпшує якість відбитка.

На відміну від штрихової гравюри робота тут ведеться переважно з плямою, багатство відбитків створюється завдяки фактурі картону, висоті рельєфу і розподілу при друкуванні. Для виконання цієї техніки використовують олійні або друкарські фарби, можна також використовувати змішані з гліцерином акварель і гуаш. Фарбу наносять на дошку і покривають її аркушем паперу, потім поступово починають притирати. Відбитки можна одержати як вручну, так і на офортному верстаті. Вони можуть бути як чорно-білі, так і кольорові. Кольорові відбитки можна одержати, як і в інших видах, підготувавши окрему дошку для кожного кольору, але можна й одну дошку обробити декількома фарбами (Мал. 20, 21).

Гравюра на оргсклі

Матеріали: оргскло, сталева голка, фарби.

Оргскло – це прозорий матеріал, якому притаманні м'якість, хімічна стійкість до кислот. Скло прозоре, тому має великі переваги порівняно з іншими матеріалами. Немає необхідності переводити малюнок на дошку у дзеркальному відображенні. Основним інструментом для гравіювання на оргсклі є сталева голка. Друкування може бути як глибоким, так і високим. Можливе використання декількох фарб (Мал. 22).

Гравюра на лінолеумі (ліногравюра)

Матеріали: лінолеум, пемза, вода, папір, м'який олівець, чорна туш, різної форми штихелі, картон або фанера, товсте скло, гумовий валик, друкарські або олійні фарби.

Етапи виконання роботи:

1. Лінолеум попередньо відшліфувати пемзою з водою.
2. На підготовлений лінолеум накладають аркуш паперу з малюнком, зображенням униз до лінолеуму. Виконаний м'яким олівцем ма-

люнок переходить у зворотному (дзеркальному) зображенні на поверхню лінолеуму.

3. Усі штрихи переведеного малюнка акуратно прорисувати чорною тушшю. Це необхідно зробити для того, щоб у ході роботи малюнок не стирався, був чітким.

4. Дошку гравіювати за допомогою штихелів різної форми. Отриману гравюру чи кліше покласти на аркуш картону або на фанеру.

5. На товсте скло нанести гумовим валиком необхідну кількість друкарської або олійної фарби. Фарбу на лінолеум наносять тонким і рівним шаром.

6. На оброблений лінолеум обережно накласти ледь зволожений папір і протерти його до одержання чіткого соковитого відбитка.

Друкувати гравюру можна не тільки на білому папері, але й на кольоровому. Фарбу використовувати не тільки чорну (Мал. 23, 24).

“Суша голка”

Матеріал: мідна або цинкова дошка, сталева голка, графітний олівець, фарби.

“Суша голка” – у техніці графіки технічний різновид *заглибленої гравюри*. Цей вид гравіювання технічно простий і доступний. Міцною сталесою голкою штрихи наносять безпосередньо на відполіровану мідну чи цинкову дошку механічними рухами. Перед гравіюванням малюнок наносять на дошку графітним олівцем. Характер штриха в цій гравюрі залежить від голки і сили натиску на неї. На гладкій поверхні металу гостра сталева голка залишає той чи інший слід. Під час друкування фарбу втирають у штрихи. Сполучення штрихів різної сили створює на відбитку подоби мальовничих плям (Мал. 25).

ПІСЛЯМОВА

Представлений у методичних рекомендаціях матеріал ґрунтується на прогресивних методиках минулого і сучасності, а також на власному педагогічному досвіді. Програми зі спеціальних дисциплін для художніх шкіл (художніх відділень початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів) пропонують цілий ряд творчих завдань. І діти самі або разом з викладачами можуть обирати техніку виконання роботи, яка припала їм до вподоби. Дитяча творчість знаходиться в прямій залежності від матеріалів, їхніх якостей, їхнього достатку і різноманітності.

Нові графічні техніки поживляють роботу і активізують інтерес учнів до навчання, коли здається, що він зовсім вичерпався. Багаторічний практичний досвід роботи з дітьми різного віку в умовах художньої школи переконав автора роботи у великій цінності занять, на яких відбувається знайомство з різними художніми техніками і матеріалами. Це, як правило, допомагає перебороти боязкість дитини перед новими видами роботи і сприяє формуванню у неї образного мислення.

Таким чином, запропоновані методичні рекомендації допоможуть викладачам художніх шкіл розширити свої теоретичні знання з графіки і поповнять їхній практичний досвід.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Пасічний А. М.* Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003.
2. *Гончаров А. Д.* Об искусстве графики. – К.: Держвидав, 1960.
3. *Звонцов В. М.* Основы понимания графики. – М.: Академия Художеств СССР, 1963.
4. *Ковтун Е. Ф.* Что такое эстамп? – Л.: Художник СССР, 1963.
5. *Сидоров А. А.* Графика. – М. – Л.: Госиздат «Искусство», 1949.
6. *Фалилеев В. Д.* Офорт и гравюра резцом. – М. – Л., 1925.
7. *Щипанов А. С.* Юным любителям кисти и резца. – М.: Просвещение, 1981.

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

- Мал. 1–3 – дитячі малюнки олівцем, тушшю та кольоровими олівцями.
Мал. 4–9 – дитячі малюнки в техніці **монотипія**.
Мал. 10 – дитячий малюнок в змішаній техніці: **акварель та монотипія**.
Мал. 11 – дитячий малюнок в змішаній техніці: **туш та монотипія**.
Мал. 12, 13 – дитячі малюнки в техніці **діатипія**.
Мал. 14, 15 – дитячі малюнки в техніці **гратаж**.
Мал. 16, 17 – дитячі малюнки в техніці **водяна печатка**.
Мал. 18, 19 – дитячі малюнки в техніці **гравюра на склі**.
Мал. 20, 21 – дитячі малюнки в техніці **гравюра на картоні**.
Мал. 22 – дитячий малюнок в техніці **гравюра на оргсклі**.
Мал. 23, 24 – дитячі **ліногравюри**.
Мал. 25 – дитячий малюнок в техніці **суха голка**.

Навчальне видання

ГРАФІЧНІ ТЕХНІКИ
ТА ЇХ МОЖЛИВОСТІ

Методичні рекомендації для викладачів художньої школи,
художнього відділення початкового спеціалізованого мистецького
навчального закладу (школи естетичного виховання)

Автор-укладач Л. А. Рибалко

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1,16. Наклад 1100 прим.

Видавництво “Фірма “ІНКОС”
14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;
Тел./факс: (044) 206-47-29, 206-47-21
E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,
inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції № 2006 від 04.11.2004 р.